

Rovnost mužů a žen v procesu posuzování vlivu staveb na životní prostředí (EIA)

Mgr. Michael Pondělíček, Ph.D. a kol., Civitas per Populi o.p.s.

Od holocénu ovlivňuje člověk krajinu stále více, krajina se mění v rámci změn klimatu, člověk se jí přizpůsobuje a zároveň okolí ovlivňuje a mění.

Primárním je hledání příbytků, posléze bránitelných a bezpečných ploch – posléze sídel, míst setkání a dostatku vody a ohně, hledání ploch pro pastvu, posléze s pěstování obilí a plodin a chovem zdomácnělých zvířat - hledání ploch pro zemědělství.

Člověk jako nositel společnosti a sdružení sil si dělí úlohy a postupně buduje hierarchie, současně posiluje svou úlohu v přírodě a vede za sebou i řadu druhů rostlin a živočichů synantropních, tedy člověka doprovázejících, ale jemu přímo neužitečných (vrabci, myši, kočky, pelyněk, traviny, apod.). V postupu času bylo v liberálních demokraciích na světě a zejména v euroatlantické civilizaci na ovlivnění investic zavedeno posuzování vlivů na životní prostředí a tím jsou dnes spoutány síly kapitálu, který by mohl ovládnout negativně krajinu a naše vnější prostředí. Proces posuzování vlivů na životní prostředí (EIA – Environmental Impact Assessment) je jedním z řídicích procesů při omezení regionálního rozvoje a má zavedené zákonné meze v kterých se mohou uplatnit jak ženy tak muži, jak je rovnost pohlaví zjišťovala studie vytvořená v roce 2016.

EIA (z anglického Environmental Impact Assessment, česky: hodnocení vlivů na životní prostředí) je označení pro proces (respektive studii), jehož cílem je získat představu o výsledném vlivu stavby na životní prostředí a vyhodnocení, zda je z tohoto ohledu vhodné ji realizovat, resp. za jakých podmínek je realizace možná.

- ✿ Proces posuzování vlivů záměrů a koncepcí na životní prostředí je založen na systematickém zkoumání a posuzování jejich možného působení na životní prostředí.
- ✿ Smyslem je zjistit, popsat a komplexně vyhodnotit předpokládané vlivy připravovaných záměrů a nebo koncepcí na životní prostředí a veřejné zdraví ve všech rozhodujících souvislostech.
- ✿ Cílem procesu je zmírnění a kompenzace nepříznivých vlivů realizace záměru/koncepce na životní prostředí.

Posuzování vlivů záměrů na životní prostředí (proces EIA) je v ČR upraveno zákonem o posuzování vlivů na životní prostředí.

Proces posuzování vlivů záměrů na životní prostředí je založen na systematickém zkoumání a posuzování jejich možného působení na životní prostředí. Smyslem je zjistit, popsat a komplexně vyhodnotit předpokládané vlivy připravovaných záměrů na životní prostředí a veřejné zdraví ve všech rozhodujících souvislostech. Cílem procesu je zmírnění nepříznivých vlivů realizace na životní prostředí.

V rámci procesu EIA jsou posuzovány stavby, činnosti a technologie uvedené v příloze č. 1 výše zmíněného zákona. Projekty posuzované v procesu EIA jsou například stavby, komunikace, výrobní haly, těžby nerostných surovin, provozy – nově budované, ale i jejich změny, tj. rozšiřování, změny technologií, zvýšení kapacity apod.

Posuzování vlivů na životní prostředí (dále jen „proces EIA, proces SEA“) je v České republice upraveno zákonem č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, v platném znění, který nahradil původní zákon č. 244/1992 Sb.

Proces posuzování vlivů záměrů a koncepcí na životní prostředí je založen na systematickém zkoumání a posuzování jejich možného působení na životní prostředí. Smyslem je zjistit, popsat a komplexně vyhodnotit předpokládané vlivy připravovaných záměrů a koncepcí na životní prostředí a veřejné zdraví ve všech rozhodujících souvislostech. Cílem procesu je zmírnění nepříznivých vlivů realizace na životní prostředí.

V rámci procesu EIA jsou posuzovány stavby, činnosti a technologie uvedené v příloze č. 1 výše zmíněného zákona. Projekty posuzované v procesu EIA jsou například stavby, komunikace, výrobní haly, těžby nerostných surovin, provozy – nově budované, ale i jejich změny, tj. rozšiřování, změny technologií, zvýšení kapacity apod.

Proces EIA probíhá vždy dříve, než jsou záměry povoleny a než se započne s jejich vlastní realizací. Bez závěru procesu EIA nesmí povolující úřad (např. stavební úřad) rozhodnout o povolení záměru.

V rámci procesu SEA jsou posuzovány koncepce uvedené v § 3 písm. b) a § 10a odst. 1) zákona, příp. jejich změny. Proces SEA provádí posuzování koncepcí na úrovni celostátní (Operační program Doprava, Strategie regionálního rozvoje ČR pro léta 2007 – 2013, Plán hlavních povodí České republiky ad.), regionální (Plán odpadového hospodářství Středočeského kraje,

Strategie udržitelného rozvoje Libereckého kraje pro léta 2005 – 2020, Koncepce dopravy Plzeňského kraje ad.) a místní (Strategický plán rozvoje Statutárního města Opavy, Strategie pro Brno, Plán odpadového hospodářství města Ostravy ad.).

Stanovisko SEA je neopominutelným podkladem pro konečný návrh koncepce, bez kterého nemůže být koncepce právoplatně schválena. Schvalující orgán je při dalším postupu povinen zohlednit závěry posuzování uvedené ve stanovisku.

Informační systém EIA

Informační systém EIA České republiky dle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, je určen pro potřeby úřadů vykonávajících funkci příslušného úřadu dle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí. Slouží k vedení evidence posuzovaných záměrů a ke zveřejňování dokumentů souvisejících s procesem posuzování vlivů na životní prostředí na internetu tak, jak ukládá zákon o posuzování vlivů na životní prostředí.

Pojmy v oblasti EIA a SEA

- ✿ **DOSS** – dotčený orgán státní správy
- ✿ **OOPaK** – orgány ochrany přírody a krajiny
- ✿ **EIA** – Environmental Impact Assessment dle zákona č. 100/2001 Sb. o posuzování vlivů na ŽP
- ✿ **SEA** – Strategic Environmental Impact Assessment (dtto)
- ✿ **MŽP** – Ministerstvo životního prostředí mající v gesci větší EIA kromě krajských úřadů, které mají menší procesy EIA
- ✿ Vyjádření o souladu záměru s územním plánem – vydává příslušný stavební úřad nebo úřad územního plánování
- ✿ Vyjádření k Natura 2000 – vydává OOPaK pokud se záměr zjevně nedotkne území Evropské ochrany přírody Natura 2000
- ✿ Posouzení vlivů na území NATURA 2000 – tzv. Zelená EIA – dělají osoby autorizované MŽP pro vybrané plochy EVL nebo PO (Evropsky významných lokalit nebo Ptačích území N2000)

Průběh procesu EIA (dle zákona)

- ✿ **Podání záměru k vyjádření** na příslušný úřad (K.Ú. Nebo MŽP) – pokud je **záměr podlimitní tak není nutný proces EIA!**
- ✿ **Zjišťovací řízení** k záměru (tzv. malá dokumentace EIA) – musí nebo nemusí se pokračovat podle zjištěné závažnosti záměru v procesu EIA (**tzv.kolečko po úřadech**), pokud Ano pak je pro podlimitní řízení vydáno stanovisko, pokud NE tak dále...
- ✿ **Řízení EIA** – pokračování zpracování **Dokumentace EIA** autorizovanou osobou (vybere investor dle erudice) podle dané osnovy s důrazem na vybrané jevy
- ✿ Zpracování **posudku EIA další** autorizovanou osobou (vybere úřad, investor platí) + kolečko po úřadech (proces je veřejný a lze podávat připomínky) + příprava **návrhu stanoviska EIA**
- ✿ **Veřejné projednání EIA s občany vypořádání** podaných připomínek (nahráno a zdokumentován průběh), včetně Posudku na dokumentaci EIA, vzniká **Návrh Stanoviska EIA**
- ✿ Finální zpracování připomínek a technických připomínek a vydání **Návrhu stanoviska úřadu** s podmínkami provedení!
- ✿ Příslušný úřad vydá stanovisko EIA s podmínkami, které jsou úřady povinny převzít do rozhodnutí, Stanovisko není závazné!
- ✿ PROCES JE UKONČEN A VYDÁVAJÍ SE NAVAZUJÍCÍ POVOLENÍ A STANOVISKA AŽ DO STAVEBNÍHO POVOLENÍ!

Legislativní podklady pro EIA (zásadní jsou 4 přílohy Zákona)

- ✿ Posuzování záměrů a koncepcí předložených po 22.8.2007 - Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů), ve znění zákona č. 93/2004 Sb., zákona č. 163/2006 Sb., zákona č. 186/2006 Sb. a zákona č. 216/2007 Sb.
- ✿ Posuzování záměrů a koncepcí předložených po 27.4.2006 (zákon č. 163/2006 Sb.) a po 1.1.2007 (zákon č. 186/2006 Sb.) - Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů), ve znění zákona č. 93/2004 Sb., zákona č. 163/2006 Sb. a zákona č. 186/2006 Sb.

- ✿ Posuzování záměrů a koncepcí předložených po 1.5.2004 - Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů), ve znění zákona č. 93/2004 Sb.
- ✿ Posuzování záměrů předložených po 1.1.2002 - Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů
- ✿ Vyhláška č. 457/2001 Sb., o odborné způsobilosti a o úpravě některých dalších otázek souvisejících s posuzováním vlivů na životní prostředí
- ✿ Posuzování záměrů a koncepcí předložených do 31.12.2001 - Zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí
- ✿ Je nutno sledovat i právní rozklady a judikáty vzniklé u soudů a na MŽP

Prakticky ve všech případech se veřejnost účastnila povolování s cílem zabránit skutečným, či domnělým dopadům záměru na životní prostředí. S případy úmyslného zneužití účasti se lze setkat jen ojediněle.

Cíle a metody projektu Genderové rovnosti v procesu EIA v ČR.

Cílem projektu podpořeného Vládou ČR bylo v roce 2016 analyzovat podíl žen - posuzovatelek v rámci procesu EIA (posuzování vlivů na životní prostředí dle zákona č.100/2001 Sb.) a najít důvody proč se v procesu posuzování vlivů na životní prostředí v praxi uplatňují i odborně vzdělané ženy méně než jejich mužští kolegové a zda a jaké existují rozdíly v subjektivní části posuzování při procesu EIA mezi ženami a muži jako zpracovateli posudků nebo dokumentací, ve smyslu Zákona.

Otázkou pro zpracování grantu bylo, jaké jsou počty mužů a žen aktivních v procesu EIA v České republice, dále pak kolik vlastně posudků je zadáno osobám s příslušným certifikátem, ale ženského pohlaví (posudky zadává příslušný úřad řídící proces EIA, tedy Krajský úřad při EIA menšího rozsahu a Ministerstvo životního prostředí při EIA většího rozsahu).

Metodou k danému cíli bylo využito osobních rozhovorů, veřejných statistik EIA z registru EIA na stránkách CENIA (České environmentální informační agentury pro životní prostředí), rozhovorů s poradci a zpracovateli EIA a také ankety mezi zpracovateli a odbornou veřejností.

Výstupy byly hodnoceny z pohledu Gender rovnosti zpracovatelů studií EIA a k vytvoření výsledných srovnání bylo využito matematické komparace výsledků, porovnání výstupních hodnot jednoduchým aritmetickým srovnáním vzorku neodpovídajícím statistickému členění a také srovnáním dostupných statistik. Výsledek odpovídá očekávaným hodnotám pro získaná data.

Výše uvedeným způsobem byla provedena gender analýza procesů EIA na vzorku procesů uplynulých 5ti let. Gender analýza obsahovala také namátkové rozhovory s posuzovateli EIA (ženami i vybranými muži) a kvantitativní a kvalitativní analýzu z dat zveřejněných v rámci systému EIA, podrobených sociální analýze.

Podíl žen - posuzovatelek EIA byl analyzován a byl stanoven důvod, proč se v procesu posuzování v praxi uplatňují méně, než jejich mužští kolegové.

Byly identifikovány rozdíly v subjektivní části posuzování procesu EIA mezi ženami a muži a sepsána zpráva o rozdílech.

Nad získanými výsledky byly následně uskutečněny dvě na ženy v oblasti životního prostředí zaměřené osvětové přednášky pro veřejnost v prostorách realizátora projektu, kulturním a prezentačním centru Salon Královéhradecký a posléze i odborná přednáška na workshopu pro studenty Vysoké školy regionálního rozvoje, výstupy grantu doplněné o postřehy z workshopu a přednášek byly zhmotněny do několika článků rozeslaných periodikům, stejně jako byly vytvořeny odpovídající informační tiskové zprávy, které byly rozeslány lokálním i národním redakcím médií, ale problematika novináře nezaujala.

První přednáška "Role ženy v ochraně životního prostředí aneb chytrá žena v chytrém městě" se uskutečnila 27.10.2016. Doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D. v ní představila veřejnosti jednak projekt a pak také význam působení žen v ochraně životního prostředí na konkrétních příkladech.

Druhou přednáškou nazvanou "Rovnost mužů a žen v procesu posuzování vlivu staveb na životní prostředí (EIA)" 3.11.2016 navázal Mgr. Michael Pondělíček, Ph.D., který se v přednášce věnoval zejména otázce „proč by mělo být posuzování vlivu staveb na životní prostředí genderově vyvážené?“.

Projekt následně byl publikován na www a komunikován s veřejností prostřednictvím webových stránek realizátora - zpráva o gender analýze na webu byla v minulosti bez většího

ohlasu delší dobu (3 měsíce) vyvěšena u zpracovatele a nedočkala se další popularity i když bylo upozornění na ni rozesláno podnikům, městům a jiným činitelům.

a byly k němu napsány a zveřejněny odborné a popularizační články, které ovšem ani ve formě tiskové zprávy (direktně rozeslané médiím) nedošly zveřejnění, zřejmě pod vlivem autocenzury novinářů vybraných médií a také osob závislých na dotacích MŽP pod které proces EIA spadá (MŽP je ve sféře hnutí ANO a jeho vedení nedává prostor kritice v médiích, které ovládá, někteří novináři ovšem podléhají tradiční autocenzuře informačních zdrojů).

Jak již bylo uvedeno, často realizace projektu Gender rovnosti v procesu EIA narážela na autocenzuru (ve smyslu nesmíme rozlobit pana ministra ani ministerstvo ŽP, případně - tohle bylo dříve, dnes je již vše daleko lepší...), proto byla část realizace projektu přesunuta do užitečnější a dostupnější podoby prezentace výstupů projektu zejména studentům v rámci výuky (přednášek) nebo prezentace veřejnosti formou vývěsek na www a podobně.

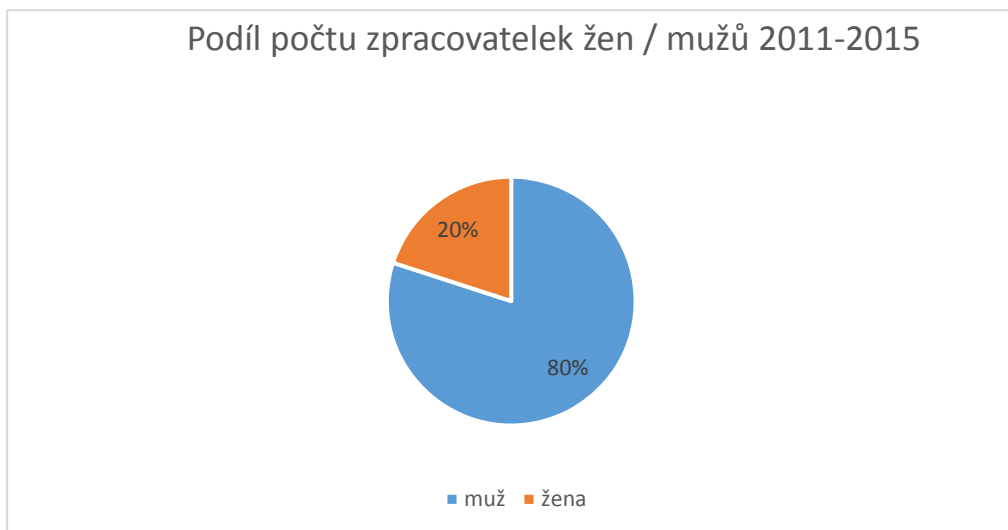
Jakoby se společnost tématu Gender v EIA bránila, protože nechce slyšet o čem doposud tušila, tedy že genderové výstupy výzkumu procesů EIA (posuzování vlivů na životní prostředí mohou nasvědčovat tomu, že MŽP zadává jednoznačně posudky EIA vybraným firmám a tím i osobám mužského pohlaví a ženy nejsou v této rovině příliš akceptovány jako relevantní subjekt pro proces EIA, což snižuje jejich skutečnou hodnotu na trhu práce v ČR a naopak zvyšuje sebevědomí osobám s nadměrným egem pracujícím v oboru posuzování vlivů na ŽP. Tento fakt potvrdily i některé rozhovory, kdy ovšem nikdy nechtěl být nikdo citován z obav z možné persekuce.

Příkladem dobré praxe naopak může být několikrát zjištěná relativní nestrannost při zadávání regionálních posudků EIA ze strany Krajských úřadů, které samozřejmě jako jeden z řídicích orgánů procesu EIA v celém procesu vystupují a nejsou zatíženy tolik klientelismem a předsudky jako centrální orgány. V statistikách byla jistá nestrannost prokázána a preferování i genderového hlediska bylo na lepší úrovni, protože v rámci zadání prací nebo doplňovacích studií velmi často fungovaly regionální znalkyně území, nebo spíše naopak vývoj zadání pro méně známé znalkyně, může ovšem souviset i podle výstupů s pokusem o nestranné zadávání nebo jako důkaz nepodjatosti. Současná praxe naznačuje, že Krajské úřady jsou tedy mírně, ale přece liberálnější a po uvolnění nestranných zadání plně využívají a v to více než jen v ekvivalentní míře.

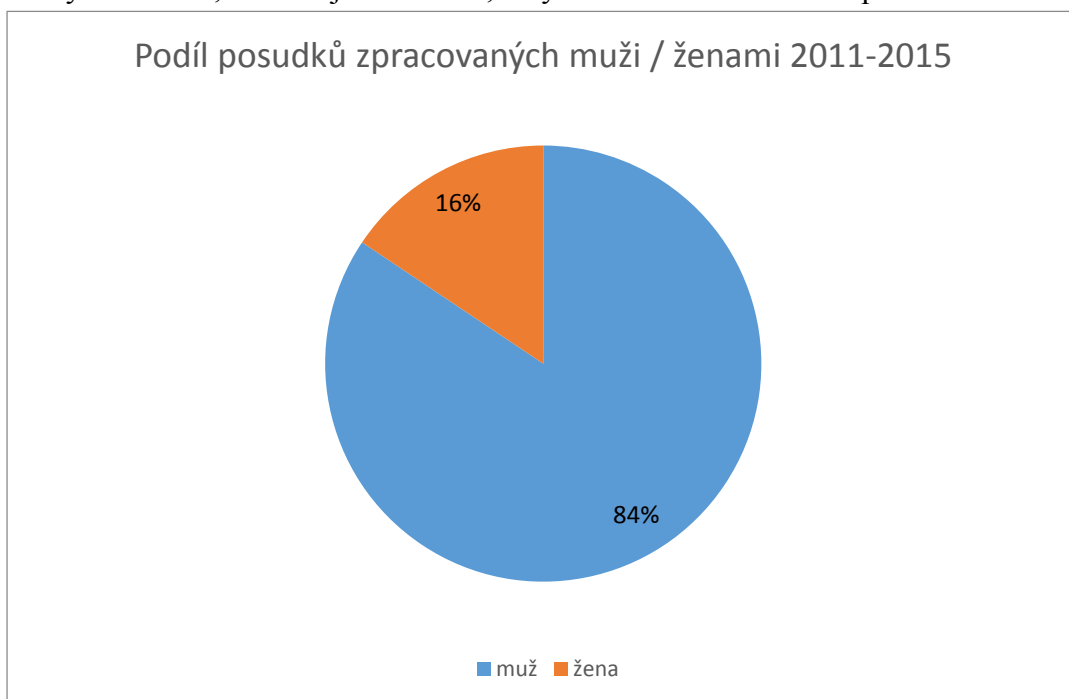
VÝSTUPY PROJEKTU GENDER ROVNOSTI V EIA V ČR.

Výstupy statistik (údaje 2011 – 2015)

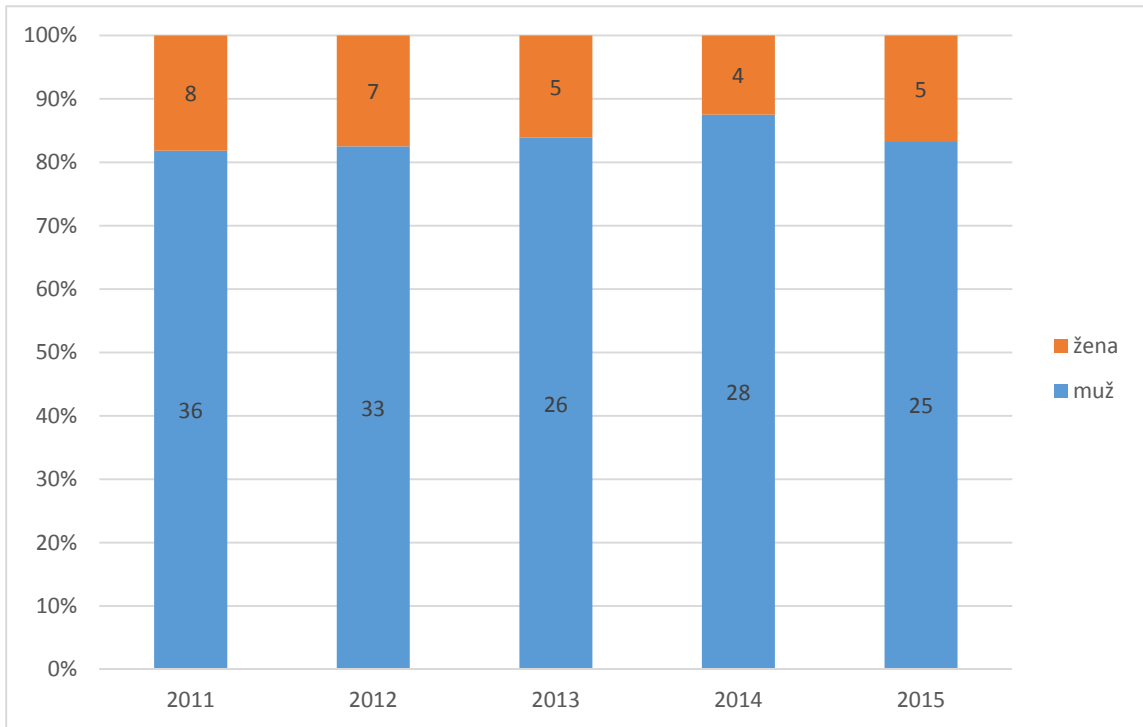
Grafická prezentace počtu mužů a žen – zpracovatelů s certifikátem k EIA, muži jasně převažují nad ženami, které mají pouze cca 30 aktivních osob s certifikací.

Z následujícího grafu je zjevné, že zadání ke zpracování posudků EIA dle zákona je ve státní správě k ženám významně podceněno a toto podcenění je zjevné zvláště na úrovni ministerstva ŽP, které má sice poměrně dostatečná kritéria pro zastoupení žen v různých orgánech, ale v rámci odboru posuzování vlivů zřejmě kritéria již nefungují a zadáváno je určitým osobám, které nejsou ženami, tedy kritéria rovnosti zde neplatí.

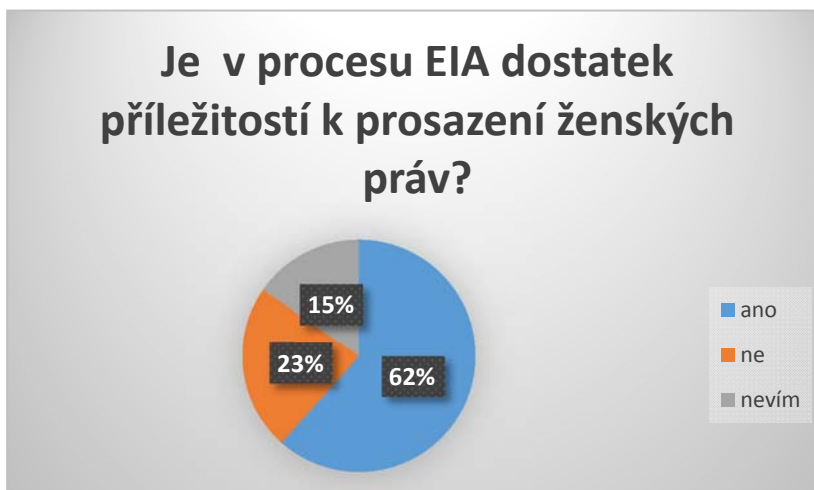

Obzvláště markantní je distribuce přidělených posudků ženám v průběhu let 2011-2015, kdy četnost přidělených posudků postupně klesala a je zjevné, že motivace přidělování práce ze státního sektoru je vedena zejména „subjektivně“ a lze jen uvažovat zda jde o projev klientelismu, preference mužů nebo preference zavedených osob, které jsou tzv. bezproblémové při zpracování studií EIA a zapojení do procesů EIA? Situaci by tedy výrazně zhoršilo rozdělení vyšších pravomocí pro zadání prací na posudcích EIA a případně i další možnost „kádrování“ certifikovaných zpracovatelů jako je tomu u hodnocení vlivů na soustavu Natura 2000 nebo u biologického hodnocení.

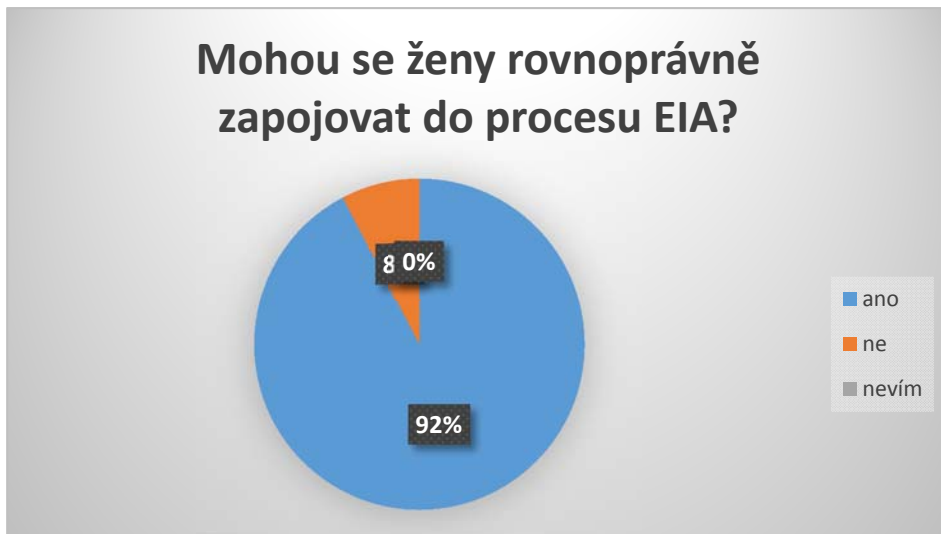

Výstupy z ankety mezi odbornou veřejností a zpracovateli EIA

Anketa byla orientována na anonymní odpovědi v oblasti zpracování a hodnocení vlivů na ŽP – EIA, podle stávajících zákonů. Otázky byly vybrány na základě expertní metody ve vnitřním týmu pracovníků Civitas per Populi o.p.s. a konfrontovány s názorem vybraných 3 osob z procesů EIA a ochotných spolupracovat.

Odpovědi jsou transparentní a hovoří o tom, že zákon je z hlediska genderové rovnosti vnímán jako vyrovnaný a možnost účasti žen vyvážená. O tom samém hovoří i následující druhá odpověď na položenou otázku rovnosti práv žen v EIA.

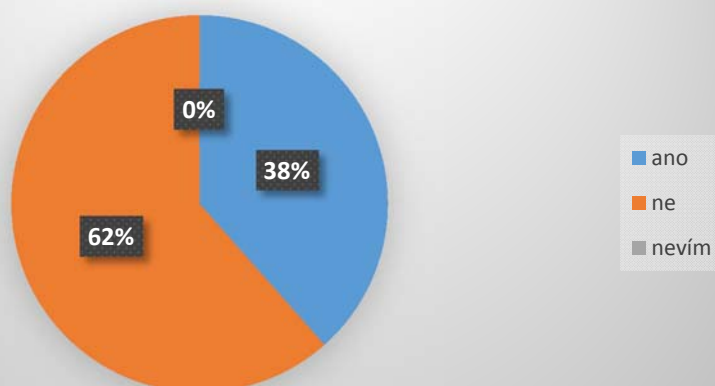

Jiná už je praktická odpověď ze získaného souboru, jestli je počet žen v procesech EIA dostatečný, názor odpovídá realitě genderové nevyrovnanosti.

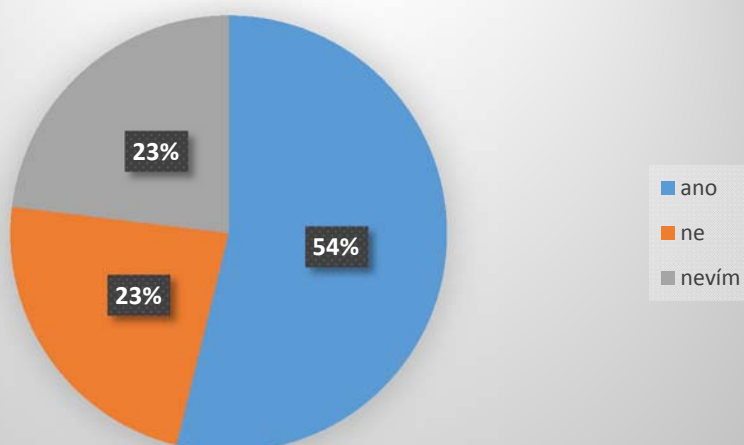
Jiná už je ale odpověď související opět s literou zákona, tedy zda ženy mají fakticky stejnou příležitost získat zpracování EIA a většina (61%) objektivně odpověděla, že ano.

Je rovnost pohlaví v odborných pracích dodržována?

Na otázku rovnosti v posudcích EIA a jejich zadáních existuje spíše smíšený názor, protože nejsou veřejně dostupné informace o počtu zadaných posudků obou pohlavím a tak je odpověď spíše smíšená.

Jsou posudky EIA rozdělovány rovně?

Poslední subjektivní odpovědi, ke které studie vedla a která je signifikantní pro daný soubor je následující graf, který poukazuje na zjevné a nedostatečné preferování genderové rovnosti v zadávání prací EIA jak u posudků, tak i obecně, tedy není preferována genderová rovnost a úřad státní správy, který statistiky pravidelně dostává o tom ví a nekoná nic ve prospěch rovnosti žen a mužů v procesech zpracování podkladů EIA. Proces a zákon jsou tedy vlastně dobré, ale společnost nepodporuje v této oblasti vyšší účast žen v procesech, tak jak by mohla a měla a jak je možno jinde v rámci EU.